

Obsah

Dejiny štátu a práva na území Československa v období kapitalizmu

I

1848-1918

I. Revolúcia roku 1848 a nástup reakcie proti revolučnej ústavnosti	34
1. Revoluce v českých zemích a boj za české politické a státoprávní požadavky	36
Třídně politická situace na konci feudalismu a předpoklady pro narůstání revoluční situace — České měšťanstvo a prvá formulace jeho programových stanovisek — Prvá a druhá pražská petice — Revoluční orgány v Čechách — Národní výbor — Frankfurtská otázka a počátky austroslavismu. Politická diferenciacie mezi Čechy a Němci — Návrh volebního řádu pro český zemský sněm — Šlechticko-konservativní pokus o řešení revoluční situace v Čechách — Potlačení svatodušních bouří. Slovanský sjezd — Moravský zemský sněm — Vyústění revolučního programu v Čechách a na Moravě	
2. Pokus o rakouský konstituční stát	48
Jaro r. 1848 ve Vídni — Dubnová Pillersdorfova ústava — Vídeňský (Kroměřížský) ústavodárny sněm — Ústavní výbor říšského sněmu — Palackého návrhy na řešení národnostní otázky — Osnova kroměřížské ústavy — Rozpuštění sněmu a Stadionova ústava	
3. Buržoázne štátoprávne zmeny v rokoch 1848—1849 v Uhorsku	56
Štyridsiate roky a uplatnenie marcovej ústavy — Organizácia štátnej moci podľa marcovej ústavy. Uhorský snem — Vláda. Zodpovedné ministerstvo — Hlava štátu	

— Miestna správa — Buržoázne zmeny v oblasti občianskych práv a slobôd — Tried-
nopolitická situácia po zavedení marcovej ústavy a predpoklady ďalšieho rozšírenia
revolúcie

4. Politické zámery a slovenské štátoprávne pokusy v rokoch 1848—
1849 63

Národnostné pomery v Uhorsku v prvej polovici 19. stor. a koncepcia maďarského
politického národa — Politické stanovisko slovenského národného hnutia pred rokom
1848 — Petičné hnutie na Slovensku — Maďarská perzekúcia slovenského hnutia
a reakcia na ňu — Slovenské povstanie — Vlastná a výkonná moc Slovenskej národ-
nej rady — Národnostná politika viedenskej vlády — Návrhy národnostného roz-
delenia Uhorska — Činnosť Slovenskej národnej rady a odboj Maďarov proti Viedni
— Martinská petícia a Stadionova ústava — Slováci a Stadionovo obecné zriade-
nie — Posledné pokusy o uplatnenie slovenských štátoprávnych požiadaviek

II. Absolutistická a konštitučná cesta k dokončeniu hlavných buržoázných
premien v habsburskej monarchii na podklade dualizmu 75

1. Bachův pokus o jednotný veľkorakouský štát 78

Třídní předpoklady reakčního absolutismu a jeho vládní program — Situace na
Slovensku a politická stanoviska vůdců slovenského národního hnutí — Politická
diferenciace v řadách německé buržoazie

a) Likvidace náběhů k buržoaznímu konstitucionalismu 81

Ústavněprávní základy absolutismu a právní postavení občanů — Administra-
tivní jurisdikce a odstránění liberalistických principů v soudnictví — Národnostní
politika a absolutismus — Likvidace ostatních občanských svobod — Poměr státu
a církve (konkordát z r. 1855) — Vývoj územní samosprávy. Stadionův obecní řád
a jeho provedení — Bachův obecní řád — Nový typ nejvyšších ústředních úřadů.
Ministerstva a jejich organizace — Ministerská rada a její postavení za absolutizmu

b) Vybudování státního aparátu buržoazního typu 88

Třídně politické předpoklady výstavby nového státního aparátu — Prvá etapa
výstavby a její konstitučně-liberální rysy — Druhá etapa výstavby a její otevřeně
absolutistický ráz — Speciální problematika výstavby justičního aparátu — Porevo-
luční vývoj v okupovaných Uhrách a jejich začlenění do rakouského velkostátu —
Definitivní úprava státní správy — Přesuny v organizaci ústředních úřadů — Germani-
sace a nová administrativní soustava — Jednotlivé složky potlačovatelského aparátu:
Policie — Četnictvo — Vězeňství — Vojenské zřízení a armáda — Státní finance
— Celní politika absolutizmu — Daňová soustava a finanční správa — Školství
a absolutismus — Byrokracie a základy jejího společenského a právního postavení

2. Konstituční předpoklady pro dokončení hlavních přeměn na podkladě
národnostní nerovnoprávnosti 103

Zahraničně politické neúspěchy Rakouska a konec Bachova absolutismu — Ideové
a institucionální předpoklady parlamentního režimu — Říjnový diplom — Únorová
ústava a její centralismus — Schmerlingova koncepce zemských sněmů — Konečná
podoba buržoazní územní (obecní) samosprávy — Volební právo do samospráv-
ných zastupitelstev — Česká politika a samosprávné instituce — Parlamentní režim
únorové ústavy a občanská práva — Dokončení přestavby státní správy — Finanční
nesnáze státu a nemohoucnost pokusů o jejich odstranění

3. Osobitný uhorský vývin a slovenské politické požiadavky 116

Koniec bachovského absolutizmu a situácia v Uhorsku — Hlavné zložky maďarskej opozície a ďalšia diferenciácia politického života v Uhorsku — Komitáty a ich vplyv na vnútropolitický život — Nový rozmach slovenského národného hnutia. Martinské Memorandum — Požiadavka slovenského Okolia a jej formulácia — Prestavba komitátnej administratívy a schmerlingovské správne provizorium — Odstránenie provizória a príprava kompromisu s uhorskou opozíciou

4. Český státoprávní program a pokusy čelit dualistickému vyústění ústavního vývoje 123

Třídně politická situace na prahu šedesátých let — Přesuny v politických stanoviscích buržoazie a šlechty — České politické představy a jejich celkový ráz — Česká politická aktivita před říjnovým diplomem — Šlechtický konservatismus říjnového diplomu, čeští politikové a němečtí liberálové — Česká koruna a pojem historicko-politické individuality — Česká politika a zastupitelské orgány vytvořené na podkladě únorové ústavy — Belcredi a jeho program omezeného předlitavského centralismu — Pruský manifest a jeho ohlas v české veřejnosti — České pokusy o širší slovanskou politiku — Vyrovnání a Česká deklarace — Kritika rakouského ústavního vývoje v deklaraci — Positivní návrhy deklarace. Trialismus proti dualismu — Lidové státoprávní (deklarantské) hnutí — Ústup české buržoazie od deklarace a nová politická aliance se šlechtou — Hohenwarthův pokus o „české vyrovnání“ — Příprava legislativní realizace „českého vyrovnání“ — Zářijový reskript z r. 1871 a zmaření vyrovnávacích snah — Odraz politického boje v kulturním a vědeckém snažení

5. Buržoazní přeměny v oblasti práva a jeho přizpůsobení kapitalistickým poměrům 138

Všeobecná charakteristika přizpůsobovacího procesu — Zrušení poddanství a vyvazení venkova — Vyvazení na Slovensku a jeho specifické rysy — Základní normy trestněprávní na rozhraní mezi porevolučním obdobím a absolutismem — Zákonodárství průmyslového a živnostenského liberalismu — Prosazení kapitalistických principů v horním podnikání — Dělnické hnutí a počátky buržoazního pracovního a sociálního zákonodárství — Gründerská etapa kapitalistického peněžnictví — Nová dopravní technika a právo — Specifické rysy občanskoprávního vývoje v padesátých a šedesátých letech — Kodifikační legislativa v oblasti práva obchodního a směnečného — Zvláštnosti vývoje na Slovensku — judexkuriální konference a její činnost

III. Česi a Slováci v štátnom a právnom systéme dualistickej monarchie do nástupu imperializmu 156

1. Státní aparát dualistického Rakouska 158

a) Společné věci 158

Zahraniční orientace na Německo — Vnitropolitické důsledky trojspolku — Základy vnitropolitické situace — Cesta k „vyrovnání“ — Obsah vyrovnání — Posílené postavení panovníka — Ministerstvo zahraničních věcí — Armáda — Finanční věci

b) Rakousko 164

Základní rysy — Správa a soudnictví — Státní zaměstnanci — Potlačovací prostředky dvojí asistence — Branná povinnost — Daňová soustava — Celní organizace — Laicizace poměru státu a církve — Základy úpravy školství — Technické odborné školy — Střední školy všeobecně vzdělávací — Česká a německá universita

c) Uhorsko 173

Ústředné vládne a výkonné orgány — Idea maďarského národného štátu — Národnostný zákon — Náuka o svätej korune — Uhorská vláda — Postavenie panovníka — Zodpovednosť ministrov — Oddelenie súdnictva od správy — Verejná správa — Župné municípiá — Slúžnovské okresy a mestá so zriadeným magistrátom — Obce — Hlavný župan — Verejnosprávny výbor — Obmedzovanie samosprávy — Municipálne mestá — Mestská polícia — Úrady odbornej štátnej správy — Daňová sústava — Daňová správa — Branný zákon, domobrana a žandárstvo — Konkordát a jeho platnosť v Uhorsku

2. Rozvinutí a zvláštní rysy parlamentarismu a samosprávné reprezentace v Předlitavsku a Uhersku. Liberalistická koncepce občanských svobod	186
a) Parlamentarismus v Předlitavsku	186
Říšská rada — Složení říšské rady — Parlamentní praxe — Taaffovy reformy — Čeští poslanci — Boj dělnictva o všeobecné volební právo — Badeniho volební reforma a postoj buržoasních stran k všeobecnému volebnímu právu	
b) Samospráva v Předlitavsku	192
Zemské sněmy — Zemská samospráva — Česko-německé spory — punktace — Nižší složky samosprávy — Obecní finance — Zájmová samospráva — Snahy o reformu správy	
c) Občanské svobody v Předlitavsku	198
Svoboda přesvědčení — Právo shromažďovací a spolčovací — Koaliční zákonodárství — Svoboda náboženská — První série květnových zákonů — Druhá série květnových zákonů — Osoby bezkonfesní — Jazyková otázka	
d) Parlamentarizmus v Uhorsku	203
Protiľudový a protinárodnostný charakter uhorského parlamentu — Panovníkove práva a parlament — Členstvo v hornej snemovni a voľby do poslaneckej snemovne — Inkompatibilita — Imunita — Zloženie a úloha Krajinského snemu	
e) Samosprávna reprezentácia na Slovensku (v Uhorsku)	209
Prechodná organizácia samosprávy — Samospráva municípií a obcí — Virilisti — Nevirilisti — Mestské a obecné zastupiteľstvá	
f) Občianske slobody v Uhorsku	216
Základné znaky a úpravy — Spolčovacie právo — Obmedzenia postihujúce robotnícke a národnostné spolky — Zhromažďovacie právo — Obmedzenia zhromažďovacieho práva — Koaličné právo na štrajk — Sloboda tlače — Jazyková diskriminácia národností — Štátne školy — nástroj maďarizácie — Cirkevné školstvo — Nedostatočná ochrana osobnej slobody — Ochrana súkromného vlastníctva — Sloboda vyznania	
3. Změněná programově politická stanoviska české buržoazie v jejím úsilí o získání podílu na státní moci a nástup dělnické třídy. Slovenská politika po vyrovnání	226
a) Nové politické poměry	226
Nástup nových složitějších směrů v české politice — Mladočeši a staročeši — Stanovisko dělnického hnutí	
b) Změny v státoprávním programu	229
Základní otázky — Staročeský program jazykového vyrovnání — Mladočeský program změn v rámci platné ústavy — Realistická skupina a Kramářův federalizační program	

c) Jazykové otázky	233
Jazykové zákonodárství — Německá reakce a punktace — Jazyková praxe samosprávných orgánů	
d) Slovenské národné hnutie po rakúsko-maďarskom vyrovnaní . .	235
Znemožnenie slovenského zastúpenia v parlamente — Pokus o koalíciu nemaďarských národností — Požiadavka autonómneho slovenského Okolia — Pokusy Novej školy o vyrovnanie s Maďarmi — Národná strana v politickej pasivite — Opätovný pokus o jednotný front nemaďarských národností — Diferenciácia v slovenskom hnutí — Slovenské robotnícke hnutie	
4. Prerastanie kapitalizmu voľnej súťaže do imperializmu a jeho bezprostredný odraz v práve	240
a) Rakousko	241
První náběhy proti liberalismu v živnostenské politice — Prosazení protiliberalistických tendencí v živnostenské politice — Likvidace drobných zbytků feudalismu v oblasti zemědělství — Programy zemědělského zákonodárství — Zákonná úprava zemědělských věcí — Vodní zákonodárství — Snahy o zamezení krise drobného a středního rolníka — Myslivost a rybolov — Lesní hospodářství — Zemědělská osvěta a zájmová samospráva — Peněžnictví — Družstevnictví — Stavební řády a požární ochrana — Pošty — Silniční doprava — Železniční doprava — Vnitrozemská vodní doprava — Námořní doprava	
b) Uhorsko	253
Živnostenský zákon — Podpora uhorského priemyslu a jej nedostatky — Dopravná sieť — Banky a národnostný útlak — Slovenské úverové inštitúcie — Tatrabanka — Monopolizácia surovínových zdrojov — Vzájomná konkurencia rakúskych a uhorských výrobkov — Diskriminácia nemaďarskej priemyselnej buržoázie — Zvyšky feudálnych vzťahov k pôde — Feudálne zvyšky robotového systému — Čeladnícky pomer	
5. Ústupky buržoázie vo sfére pracovného a sociálneho zákonodarstva .	265
a) Predlitavsko	266
Pracovnoprávne úpravy — Politický tlak robotníckeho hnutia — Taaffeho program sociálnej demagógie — Novelizácia živnostenského poriadku — Pokusy o robotnícku samosprávu — Pracovná zmluva a nedostatky jej úpravy — Ochrana mzdy — Úprava pracovnej doby — Ochrana bezpečnosti pri práci — Živnostenská inšpekcia — Robotnícke organizácie — Pracovné spory — Poradné zbory — Bytová a chudobinská starostlivosť — Sociálne poistenie — Obmedzené úrazové a nemocenské poistenie — Organizácia sociálneho poistenia — Invalidné a starobné poistenie — Organizácia štátnej a samosprávnej zdravotnej služby — Lekárske komory	
b) Uhorsko	285
Špecifické podmienky vývinu uhorského pracovného zákonodarstva a vplyv robotníckeho hnutia — Úprava pracovnej zmluvy — Ochrana mzdy — Pracovný čas — Ochrana bezpečnosti práce — Priemyselná inšpekcia — Robotnícke organizácie — Pracovné spory — Bytová a chudobinská starostlivosť — Nemocenské a úrazové poistenie — Ochrana zdravia	
6. Judiciální obory předlitavského právního řádu na rozhraní mezi volnou soutěží a monopolistickým stadiem kapitalismu	297
Trestní řízení — Vězeňství — Policejní dohled — Úprava postavení soudců, notářů a advokátů — Nové druhy soudů — Nové procesní předpisy — Základní procesní zásady — Snahy o změnu obč. zákoníka — Změny vyvolané novým kapitalistickým	

hospodářstvím — Laicizace manželství — Ostatní občanskoprávní změny — Trestní právo — Obchodní a směnečné právo	
7. Majetkové, rodinné, procesné a trestné právo v Uhorsku	307
Všeobecná situácia — Snahy o kodifikáciu občianskeho práva — Reforma manželského práva — Kodifikácia obchodného práva — Snahy o kodifikáciu občianskeho sporového práva — Snahy o kodifikáciu trestného práva hmotného i procesného — Porotné súdnictvo	
IV. Nástup imperialismu a prvá svetová vojna	310
1. Vývoj štátního zřízení v Předlitavsku v podmínkách imperialismu a jeho změny za první světové války	318
a) Rozvoj politických stran	319
Mladočeská strana — Agrární strana — Katolická politická strana — Realisté — Strana státoprávně pokroková — Strana národně sociální — Politický život na Moravě — Německé politické strany — Politická strana českého dělnictva	
b) Demokratizace volebního práva	324
c) Vývoj jazykových předpisů	325
Školství	
d) Vývoj štátního zřízení	329
Reforma státní správy — Stanovisko české veřejnosti k reorganizaci státní správy — Pragmatika — Policie a četnictvo — Vojenství — Církev — Daňové a finanční předpisy — Všeobecná daň výdělková — Daň rentová — Daň ze služného — Daňové reformy — Samospráva — Volební právo — Anenské patenty — Samospráva na Moravě — Obecní samospráva — Demokratisace samosprávy — Nastolení vojensko-byrokratické diktatury za I. světové války	
2. Vývin štátneho zriadenia v Uhorsku v podmienkach imperialismu	345
a) Ústredné orgány a parlamentarizmus do r. 1914	345
Politická strana slovenského robotníctva — Aktivita slovenského národného hnutia — Zápas o všeobecné hlasovacie právo — Porušovanie zásady nezlučiteľnosti a imunity poslancov	
b) Občianske slobody do r. 1914	349
Diskriminácia robotníckych a národnostných spolkov — Sloboda zhromažďovania — Novelizácia tlačového zákona — Občianska rovnoprávnosť a diskriminácia národností — Pomer k cirkvám	
c) Vláda, parlament a občianske slobody v rokoch 1914—1918	354
Zákon o mimoriadnych zmocneniach — Maskované úpravy proti revolučnému hnutiu	
d) Organizácia verejnej správy	357
Obmedzovanie municipálnej samosprávy	
e) Organizácia súdnictva	360
f) Uhorský daňový systém	361
g) Uhorské vojenstvo	361
3. Zásahy předlitavského státu do hospodářské oblasti před válkou a jejich zesílení za války	362
a) Rozvoj monopolů	363
Monopoly a banky — Kartely — Doprava	

b) Živnostenské zákonodárství	366
Nekalá soutěž	
c) Zemědělské zákonodárství	369
Krize v zemědělství — Zemědělská svépomoc úvěrová a výrobní	
d) Zásahy státu do hospodářství za války	372
4. Zásahy státu do hospodářské oblasti před válkou a ich zosilnenie počas vojny v Uhorsku	375
a) Úpravy v oblasti priemyslu, obchodu a poľnohospodárstva . . .	375
Obmedzovanie voľnej súťaže — Monopolizácia a štátna podpora priemyslu — Diskriminácia slovenskej buržoázie v podnikaní — Vojnové opatrenia v hospodárstve — Úpravy v poľnohospodárstve — Poľnohospodárska čelad' — Držba lesov a pasienkov — Pozemkový kataster a pozemkové knihy	
5. Pracovné a sociálne zákonodarstvo v období nástupu imperialismu a prvej svetovej vojny (1900—1918)	383
a) Predlitavsko	384
Pracovnoprávne úpravy — Sprostredkovanie práce — Reforma pracovnej zmluvy — Pracovná doba — Zlepšenie pracovných podmienok žien — Pracovný čas mladistvých a detí — Ochrana bezpečnosti pri práci — Práca detí, mladistvých a žien — Pracovné súdnictvo — Bytová starostlivosť — Vysťahovalectvo — Odraz militarizácie v pracovnom zákonodarstve — Sociálne poistenie — Penzijné poistenie súkromných zamestnancov — Zdravotná starostlivosť	
b) Uhorsko	398
Pracovnoprávne úpravy — Pracovná zmluva — Pracovný čas — Ochrana bezpečnosti pri práci — Bytová a chudobinská starostlivosť — Vysťahovalectvo — Odraz vojnových pomerov v pracovnom zákonodarstve — Úrazové a nemocenské poistenie robotníkov	
6. Vývoj judičiálných oborů práva v Předlitavsku	404
a) Kodifikace občanského práva procesního	404
Soudní organizace	
b) Změny v oblasti občanského práva hmotného	408
c) Pokusy o nové kodifikace trestního práva	409
Vojenské trestní řízení	
d) Některé zásahy do občanského práva v oblasti průmyslu, obchodu a dopravy	410
e) Manželství a rodina	412
7. Vývin judičiálnych právnych odborov v Uhorsku	414
a) Návrh občianskeho zákonníka	414
b) Trestné právo hmotné a procesné	417
Perzekúcia robotníckeho a národnostného hnutia	
8. Odboj za prvej svetovej vojny	419
Nepripravenosť českého hnutia odporu — Situácia na Slovensku — Perzekučné opatrenia rakúskej vlády — Politický vývin v Čechách — Oslobodzovacie hnutie v zahraničí — Československý zahraničný odboj — Akcie českých oportunistov — Vplyv ruskej revolúcie na robotnícku triedu — Manifest českých spisovateľov — Vyhlásenie českých poslancov — Veľká októbrová socialistická revolúcia — Záverečná etapa čs. odboja zahraničného i domáceho	
Literatúra k I. zväzku	435